

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

ZABYTKOWE NAGROBKI NA CMENTARZU
PARAFIALNYM W NOWOTAŃCU

OPRACOWAŁ

dr Mariusz Wrona

dyplomowany konserwator dzieł sztuki

Kraków 2024

WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
z/s w Przemyślu - DELEGATURA w Krośnie
załącznik do pisma - postanowienia - decyzji
znak: K-IRP.5144.36.2024.Af
data: 28.06.2024 podpis: [signature]

REPARO
KONSERWACJA ZABYTKÓW
MARIUSZ WRONA
36-21 Buzne, Bliźni 639
NR 63 154 79 33 500 140551212
tel. 79 45 12 12

[signature]

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

ZABYTKOWE NAGROBKI NA CMENTARZU
PARAFIALNYM W NOWOTAŃCU

OPRACOWAŁ
dr Mariusz Wrona
dyplomowany konserwator dzieł sztuki

Kraków 2024

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Nagrobki na cmentarzu parafialnym w Nowotańcu

OPIS OBIEKTU

- imię i nazwisko artysty: warsztat lokalny,
- czas powstania: 2 poł XIX wieku, początek XX wieku,
- technika: nagrobki kamienne – kute,
- kształt obiektu: kształt nagrobków najczęściej wpisuje się w formę wydłużonego prostopadłościanu,
- adres przechowywania: cmentarz parafialny w Nowotańcu, 38-506 Nowotaniec,
- właściciel obiektu; Parafia Rzymsko - Katolicka pw. Św. Mikołaja w Nowotańcu, 38-506 Nowotaniec 46.

TECHNIKA WYKONANIA

Nagrobki wykonane z lokalnego piaskowca. Podczas formowania posłużono się klasycznymi metodami kamieniarskimi. Kamień z którego wykonano zasadniczą bryłę architektoniczną cechuje bardzo dobra obrabialność i łupliwość. Materiał prawdopodobnie paserowany na terenie kamieniołomu, jednak szczegółowe formowanie rzeźby przeprowadzono z pewnością w pracowni artysty/zakładu kamieniarskiego. Widoczne charakterystyczne wyźłobienia na powierzchni kamienia dowodzą, że proces kształtowania odbywał się głównie przy użyciu narzędzi metalowych.

Zasadniczo nagrobki kompilowane z kilku elementów łączonych na zaprawie piaskowo wapiennej. Wybrane krzyże łączone metodą pióro-wpust. Poszczególne elementy pomnika osadzone na podwalinie kamiennej.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Część pomników zdekompletowana. Niektóre elementy pograżone w gruncie inne przewrócone. Ponadto zasadnicze uszkodzenia pomników, można zakwalifikować do typowych, występujących przy obiektach kamiennych, narażonych w sposób szczególny na oddziaływanie czynników atmosferycznych. Jedną z bardziej spektakularnych są zabrudzenia powierzchniowe obejmujące praktycznie całą powierzchnię kamienia, wyjąwszy partii w mniejszym stopniu narażonego na oddziaływanie opadów atmosferycznych. Patyna atmosferyczna pokrywa zabytki lokalnie.

Na powierzchni kamienia występują ponadto liczne kolonie mchów, glonów i innych mikroorganizmów. Istnieje prawdopodobieństwo obecności drobnoustrojów heterotroficznych, działających niszcząco na składniki budujące kamień, na skutek wytwarzania m.in. kwasowych produktów ubocznych. Lokalnie widoczne ogniska dezintegracji strukturalnej oraz korozja

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Nagrobki na cmentarzu parafialnym w Nowotańcu

powierzchniowa kamienia. Ostatnia z wymienionych doprowadza do zaoblenia formy rzeźbiarskiej, niemal w na całym obszarze. Niewielkie ubytki, złuszczenia i wykruszenia kamienia występują głównie w zwieńczeniu oraz partii najbardziej narażonych na oddziaływanie czynników atmosferycznych. Obecne ponadto głębokie spękania, wypłukania oraz przebarwienia kamienia.

Bardzo niekorzystnym dla zabytków jest jego usytuowanie. W skutek podwyższonego terenu wokół posadowienia obecna kompozycja rzeźbiarska pomników uległa zniekształceniu (dotyczy zachowanych w pierwotnym układzie). Przylegające bezpośrednio do podstawy warstwy gruntu, wpływają również negatywnie na stan techniczny elementów kamiennych w przyziemiu (wysokie zawilgocenie, stymulujące podciąganie kapilarne i w konsekwencji intensyfikacje procesów degradacyjnych).

Podsumowując ze względu na postęp procesów degradacyjnych, uszkodzeń, przekształceń oraz braku prawidłowego wyeksponowania wymagane jest rozpoczęcie natychmiastowych działań konserwatorskich.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Wnioski i założenia konserwatorskie

Zabytkowe pomniki nagrobne na cmentarzu parafialnym w Nowotańcu są cennym świadkiem historii. Posiadają poziom artystyczny, walory historyczne oraz technologiczne. Generalnym założeniem podejmowanych prac jest przeprowadzenie konserwacji o charakterze zachowawczym. Tym samym priorytetowym jest przeprowadzenie zabiegów skoncentrowanych na przywróceniu właściwości technicznych materiałów z których wykonano pomniki oraz zabiegach prewencyjnych. Koniecznym do uzyskania optymalnych efektów jest również eliminacja przyczyn zniszczeń.

Ze względu na destabilizację lub brak ław fundamentowych, proponuje się zdemontować poszczególne elementy nagrobków w celu wykonania nowego posadowienia. Z uwagi na mobilność obiektów proponuje się przeprowadzenie specjalistycznych zabiegów konserwatorskich w warunkach warsztatowych.

Bezpośrednie prace na zabytku polegać będą na wykonaniu dezynfekcji i zatruciu mikroflory poprzez m.in. działanie dwu etapowe środkiem biobójczym. Wybór metody lub kompozycji metod oczyszczania powierzchni kamienia z zabrudzeń oraz sztucznej patyny, proponuję się dokonać na podstawie wykonanych prób, z zastosowaniem metod: mechanicznych, chemicznych i fizycznych.

Przed zasadniczym usunięciem nawarstwień osłabioną lokalnie strukturę kamienia zaleca się wzmocnić preparatami krzemooorganicznymi. Zabieg zasadniczej impregnacji konsolidacyjnej, zostanie przeprowadzony w pełnym zakresie tuż po usunięciu nawarstwień i profilaktycznym

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Nagrobki na cmentarzu parafialnym w Nowotańcu

odsoleniu. W sposób szczególny zostanie potraktowana kwestia uzupełnień ubytków kamienia. Uzupełnieniu zostaną poddane ubytki, które znacząco wpływają na czytelność formy, jak i techniczną trwałość zabytku. Proponuje się przy tym aby w miejscu niewielkich ubytków zastosować barwione kity cementowo wapienne. Uzupełnienia wymagające wzmocnienia zostaną zbrojone przez zastosowanie tzw. pajęczków, klamer z drutu nierdzewnego lub włókien polipropylenowych (zbrojenie rozproszone). W obrębie niewielkich uzupełnień zostaną zastosowane środki poprawiające adhezję i elastyczność kitowań.

W ramach dalszej prewencji konserwatorskiej, pomniki zostaną poddane impregnacji hydrofobowej przy zastosowaniu fabrycznego preparatu krzemooorganicznego. Niezbędne korekty kolorystyczne, proponuje się wykonać przy użyciu farb na bazie spoiwa krzemooorganicznego oraz pigmentów wysokiej odporności na promieniowanie UV.

Całość prac zostanie udokumentowana w formie opisowej i fotograficznej.

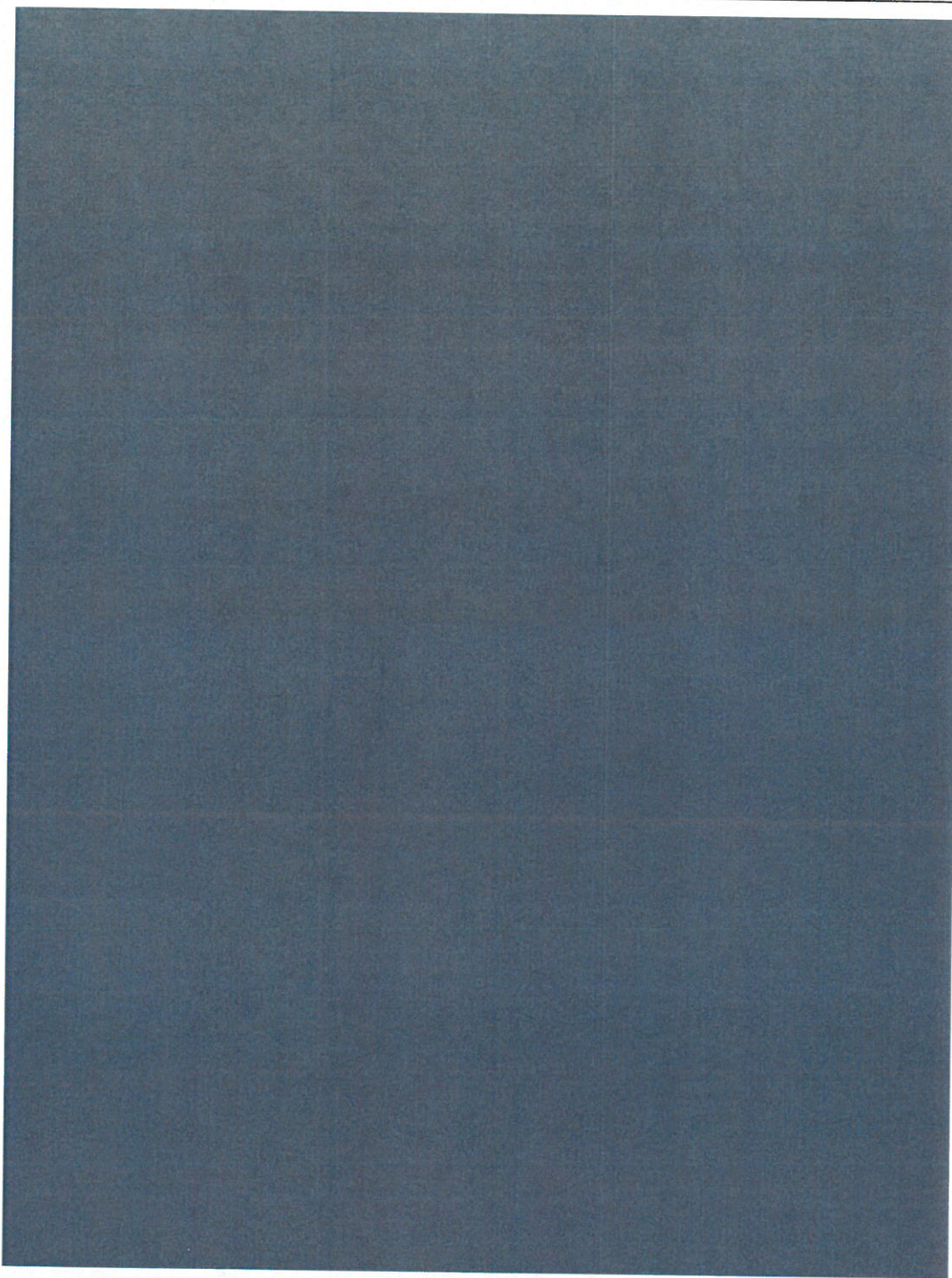
Proponowane postępowanie konserwatorskie

1. **Demontaż** poszczególnych elementów pomników i transport na teren pracowni.
2. **Konsolidacja ławy fundamentowej/wykonanie nowych fundamentów betonowych.**
3. **Szczegółowa identyfikacja** nawarstwień na powierzchni detalu rzeźbiarskiego.
4. **Dezynfekcja** powierzchni kamienia preparatem biobójczym. Proponuje się zastosowanie fabrycznego preparatu Imprägnierung BFA firmy Remmes alternatywnie roztworu preparatu Biotin R w alkoholu lub innych o podobnych właściwościach.
5. **Wstępna impregnacja wzmacniająca** preparatem na bazie estrów kwasu krzemowego. Proponuje się zastosowanie fabrycznego preparatu Sarsil 100 firmy Silikony Polskie lub innego o podobnych właściwościach w osłabionych partiach kamienia. Zabieg ma na celu zabezpieczenie struktury osłabionego materiału przed rozpoczęciem zasadniczego oczyszczania.
6. **Usunięcie wtórnych uzupełnień**, napraw, kitów, spoinowania, zacierek cementowych, metodami stosowanymi w praktyce konserwatorskiej (odkuwanie/metoda strumieniowości ściera itp.).
7. **Oczyszczenie** powierzchni kamienia z brudu, nawarstwień biologicznych i sztucznej patyny przy zastosowaniu metod stosowanych przy obiektach zabytkowych:
 - metoda strumieniowości ściera (mikro piaskowanie, wysokie ciśnienie powietrza wspólnie z różnymi rodzajami ścierniw oraz frakcjami ścierniw: ścierniwo „Garni”, piasek kwarcowy itp.),

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
Nagrobki na cmentarzu parafialnym w Nowotańcu

- metodę termodynamiczną (para wodna pod ciśnieniem i wysoką temperaturą),
 - metodą chemiczną,
 - metoda hydrodynamiczna (woda pod ciśnieniem).
8. **Odsolenie** struktury kamienia metodą swobodnej migracji do rozszerzonego środowiska przy zastosowaniu kompresów nasączonych wodą destylowaną.
 9. **Ekstrahowanie zaplamień** kamienia metodami chemicznymi – w sytuacji ich występowania.
 10. **Impregnacja wzmacniająca** preparatem na bazie estrów kwasu krzemowego (metoda powlekania). Proponuję się zastosowanie preparatu Sarsil 300 oraz 500 firmy Silikony Polskie.
 11. **Iniekcja spękań**. Proponuje się zastosowanie fabrycznych preparatów Akepox 1005 firmy Akemi, alternatywnie Injektionsharz 100 firmy Remmers lub inny o podobnych właściwościach.
 12. **Uzupełnienie ubytków kamienia** masą sztucznego kamienia wykonaną indywidualnie (na bazie cementu białego, kruszywa z wapienia pińczowskiego, wysokiej jakości wapna gaszonego, akrylowych dodatków uszlachetniających oraz pigmentów odpornych na alkalia w proporcjach stosowanych w praktyce konserwatorskiej (dotyczy detalu wykonanego z wapienia pińczowskiego).
 13. **Uzupełnienie fabryczną masą sztucznego kamienia** (dotyczy elementów wykonanych z piaskowca).
 14. **Montaż** poszczególnych pomników.
 15. **Wykonanie fugowania** zaprawą mineralną zawierającą wapno trasowe np. Funcosil Restauriermörtel Spezial firmy Remmers lub inną o podobnych właściwościach.
 16. **Hydrofobizacja** powierzchni kamienia preparatem krzemoorganicznym. Proponuje się zastosowanie preparatu silikonowego Sarsil H-14/R firmy Silikony Polskie lub innego o podobnych właściwościach.
 17. **Scalenie kolorystyczne** farbą na bazie spoiwa krzemoorganicznego wespół z pigmentami odpornymi na promieniowanie UV, np. Historic Lasur firmy Remmers lub inną o podobnych właściwościach.
 18. **Wykonanie dokumentacji** przeprowadzonych prac konserwatorskich w formie opisowej, i fotograficznej.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
Nagrobki na cmentarzu parafialnym w Nowotańcu

Fot. nr 1. Kamienne nagrobki z cmentarza parafialnego w Nowotańcu. Widoczne na fotografii, zdekompletowane elementy nagrobka silne zabrudzenie, mchy, porosty oraz inne mikroorganizmy pokrywające powierzchnię kamienia,

Fot. Janusz Leń

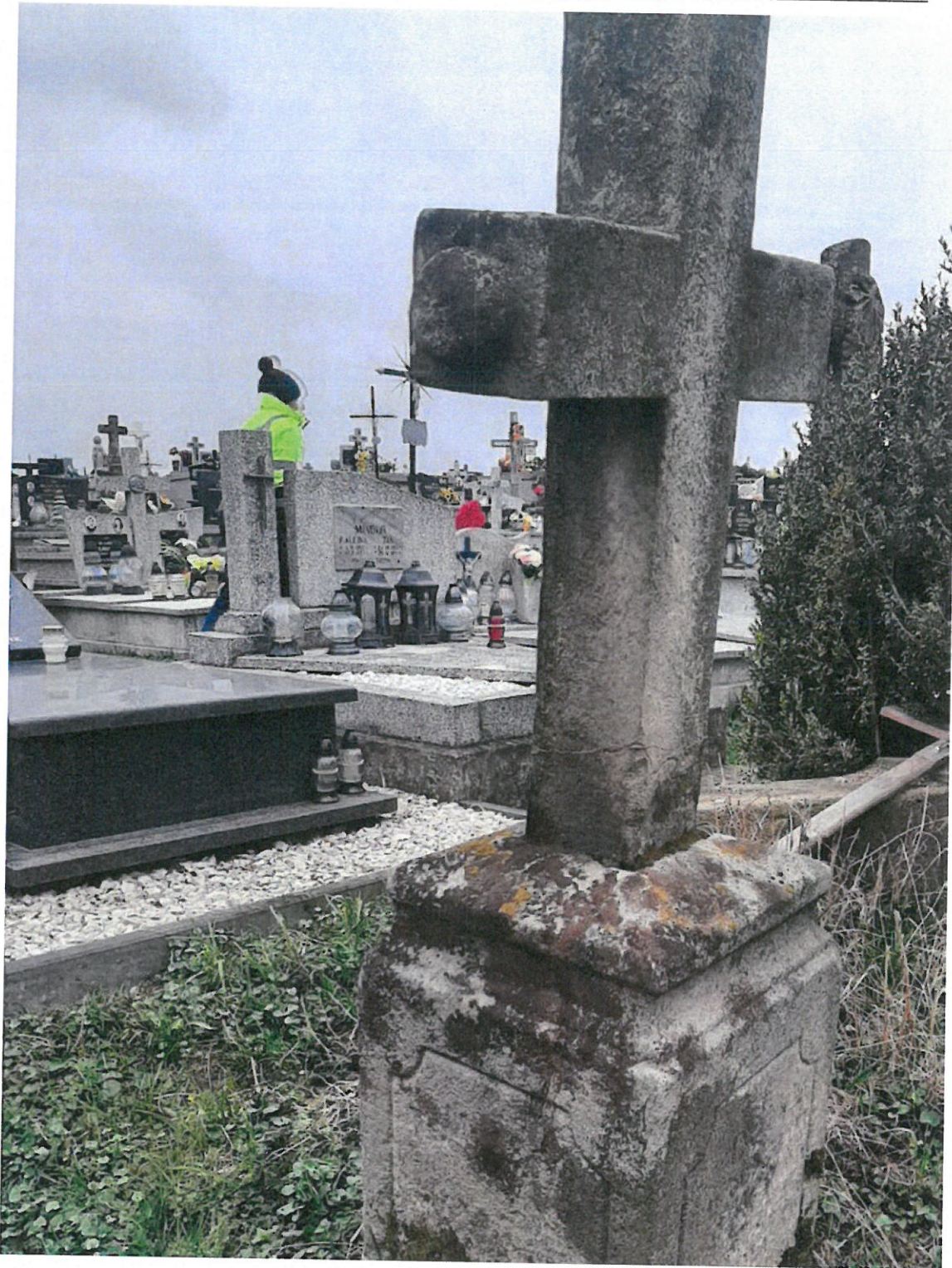
marzec 2024 r

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
Nagrobki na cmentarzu parafialnym w Nowotańcu

*Fot. nr 2. Kamienne nagrobki z cmentarza parafialnego w Nowotańcu. Widoczne na fotografii: silne zabrudzenia powierzchni kamienia, nawarstwienia mikrobiologiczne, pogrążona podwalina.
Fot. Janusz Leń marzec 2024 r*

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
Nagrobki na cmentarzu parafialnym w Nowotańcu

Fot. nr 3. Kamienne nagrobki z cmentarza parafialnego w Nowotańcu. Widoczne na fotografii: silne zabrudzenia powierzchni kamienia, nawarstwienia mikrobiologiczne, warstwy gruntu przesłaniające cokołową część pomnika.

Fot. Janusz Leń

marzec 2024 r

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
Nagrobki na cmentarzu parafialnym w Nowotańcu

Fot. nr 4. Kamienne nagrobki z cmentarza parafialnego w Nowotańcu. Widoczne na fotografii: przewrócone elementy jednego z pomników.

Fot. Janusz Leń

marzec 2024 r

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
Nagrobki na cmentarzu parafialnym w Nowotańcu

*Fot. nr 5. Kamienne nagrobki z cmentarza parafialnego w Nowotańcu. Widoczne na fotografii:
zachowane elementy pomnika nagrobnego*

Fot. Janusz Leń

marzec 2024 r

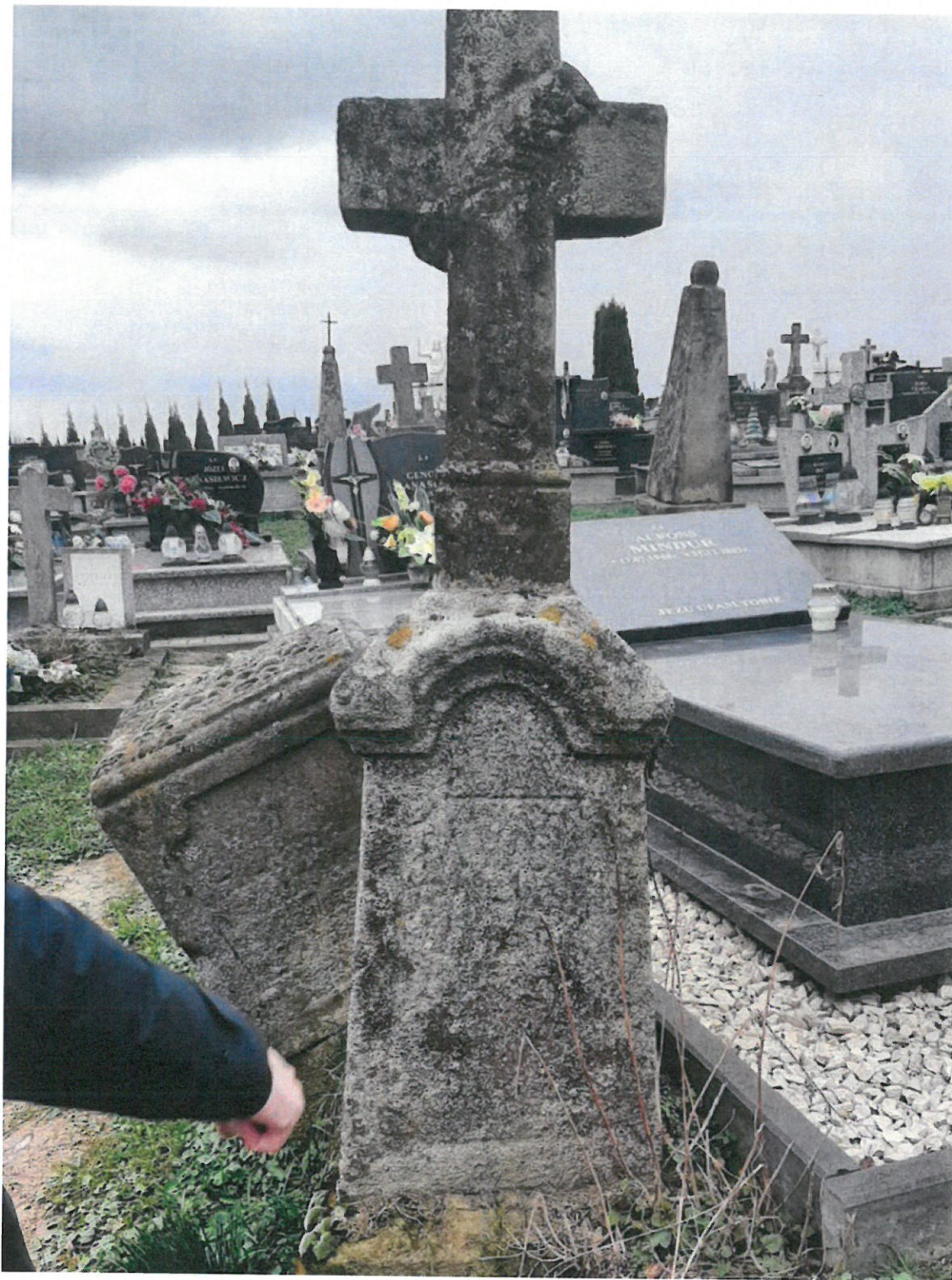
PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
Nagrobki na cmentarzu parafialnym w Nowotańcu

Fot. nr 6. Kamienne nagrobki z cmentarza parafialnego w Nowotańcu. Widoczne na fotografii: przewrócone elementy pomnika.
Fot. Janusz Leń

marzec 2024 r

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
Nagrobki na cmentarzu parafialnym w Nowotańcu

*Fot. nr 7. Kamienne nagrobki z cmentarza parafialnego w Nowotańcu. Widoczne na fotografii: jeden z pomników usytuowany bezpośrednim kontakcie z współczesnym monumentem.
Fot. Janusz Leń*

marzec 2024 r

